

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No6(7)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 222 sahifa,
27-iyun, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Muqobil energiya manbalarida yarimo'tkazgichlar fizikasi: quyosh panellarining foydali ish koeffitsiyentini oshirish muammolari	10
<i>Abdullajonova Bashorat Olim qizi</i>	
Xavfsizlik tuyg'usining psixologik mazmuni	13
<i>Bahodirova Marhaboxon Tohirjon qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda muloqot madaniyatini rivojlantirishning innovatsion pedagogik texnologiyalari: kompetensiyaviy yondashuv asosida	17
<i>Boybo'riyeva Saodat O'ralovna</i>	
Tasviriy san'at fanlarini o'qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	21
<i>Ergasheva Go'zal Ruzimurod qizi</i>	
Kurash sportida innovatsion mashg'ulot texnologiyalaridan foydalanishning ilmiy-pedagogik asoslari	26
<i>Madumarov Jahongir Urinbayevich</i>	
O'quvchilarning texnik tafakkurini rivojlantirishda steam texnologiyalarining o'rni va roli	29
<i>Yo'ldoshev Mirjalol Qosim o'g'li</i>	
Sun'iy intellekt vositalarining bo'lajak o'qituvchilar diagnostik kompetentligini rivojlantirishdagi imkoniyatlari	33
<i>Teshaboyev Akramjon Yuldashevich</i>	
O'qituvchi va talabalar o'rtasidagi kommunikativ o'zaro ta'sir	39
<i>Turdibekova Risolat Shermatovna</i>	
6–7 yoshli bolalarni savodga tayyorlashda didaktik kartochkalar asosidagi leksik o'yinlarning ahamiyati	42
<i>Tursunova Durdona</i>	
Yengil atletika mashg'ulotlarida zamonaviy ilmiy yondashuvlar: maktab o'quvchilarining jismoniy tayyorgarligi va sport natijalari	46
<i>Xalmirzayev Azizillo Nabijonovich</i>	
Veb-kvest" va "Til portfeli" texnologiyalarini bir butun integrativ model asosida o'quv mashg'ulotlarida qo'llanilishi	49
<i>Yusupova Muxabbat Anatolevna</i>	
Содержание личностно-ориентированного образования и его роль в процессе самостоятельной подготовки студентов	53
<i>Рысова Галия Байбулатовна</i>	
Improving the Methodology for Teaching Lexical and Grammatical Transformations in the Translation of Literary Texts	57
<i>Asadova Zebiniso Makhmudovna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida pedagogik innovatsiyalarni joriy etish orqali ta'lim sifatini oshirish mexanizmlari	62
<i>Beketov Nurseit Alijan o'g'li</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida boksni o'qitish metodikasini takomillashtirish.....	67
<i>Rustamova Zuhro Sanjar qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarni innovatsion yondashuv asosida o'qish darslari samaradorligini metodik takomillashtirishga tayyorlashning pedagogik imkoniyatlari.....	71
<i>To'ychiyeva Zulfiyaxon Abdulxoliq qizi</i>	
Mehrli maktabda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim orqali bolalarning ijtimoiy faolligini oshirish mexanizmlari	76
<i>Tursunova Dildora Ziyadullayevna</i>	
Kasbiy fanlar integratsiyasiga asoslangan dasturiy ta'minot vositasida filologiya yo'nalishi talabalarining axborot kompetentligini rivojlantirish metodikasi	79
<i>Yakubov Baxtiyor Baxriddin o'g'li</i>	
Ta'lim klasterlari faoliyatini avtomatlashtirish va monitoring qilish tizimini joriy etish	83
<i>M. Badalova</i>	

Нравственное воспитание студентов средствами русской классической литературы: современные педагогические подходы.....	86
Родина Ирина Витальевна	
Bo'lajak tibbiyot xodimlarining kasbiy identikligini shakllantirishda psixologik diagnostika va rivojlantiruvchi yondashuvlar	91
Feruz Tohirova	
Tarbiya fanini o'qitish jarayonida xalq pedagogikasidan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	99
Islomova Mushtaribonu Akram qizi	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida multimedia vositalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	104
Nafisa Tuxtasinova	
Shaxsiy kreativ kompetentlikni rivojlantirishning metodik imkoniyatlari	108
To'xtasinov Dadaxon Farxodovich, Nafisa Tuxtasinova	
Zamonaviy ta'lim oluvchilarni milliy iftixor ruhida tarbiyalashning yangicha yondashuvi	113
Xudayberdiev Inom Xasanovich	
Yoshlar oilalarda ekologik madaniyati rivojlanishida turar joy muhiti va gender yondashuvlarining ahamiyati	117
Yusupova Muhabbatxon Abdulajon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilariga tabiiy fanlarni o'qitish jarayonida O'simliklar mavzusini o'rgatish metodikasi	122
Normurotova Aziza Karim qizi, Fattoyeva O'g'iloy Ashurqulovna	
Inklyuziv ta'lim o'quvchilarining yozuv ko'nikmalarini rivojlantirishda robototexnika asosidagi assistiv texnologiyalar - "Power band" va "Quvvat qo'lqop" samaradorligi.....	127
Alimardanova Sitora Ikrom qizi, To'rayev Rasul Nortoziyevich	
Yoshlarda sog'lom turmush tarzini shakllantirishda sport mashg'ulotlarining innovatsion ahamiyati	133
Aminov Botir Umidovich	
Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarining nutq madaniyatini rivojlantirish	138
Saydanova Dilafruz Sadirdinovna	
Ilmiy-tadqiqotchi ayollarda akademik o'zlik shakllanishi: O'zbekiston sharoitida motivatsion omillar va ijtimoiy-pedagogik aralashuv zarurati	142
Egamqulova Iroda Safar qizi	
Texnika oliygohlarida nogironligi mavjud talabalarining ilmiy kompetentligini rivojlantirish uchun "Adaptiv tadqiqot" interaktiv metodini ishlab chiqish.....	148
Gimayeva Liliya Maskurovna	
Maktab boshqaruvida raqamli monitoring va tahlil tizimlaridan foydalanishning pedagogik samaradorligi...	153
Imamaliyev Ulugbek Turapbayevich	
Onlayn qimor o'yinlariga tobe bo'lgan harbiy xizmatchilar bilan psixokorreksiya ishlarini olib borish tartibi..	157
Olimov Azamat Qahramon o'g'li	
Rusiya o'quvchilarining o'zbekcha bog'lanishli nutqini o'stirishda mashqlarning o'rni	163
Salisheva Zilola Ismoilovna	
Xorijiy mamlakatlar tajribasida raqamli ta'lim va raqamli savodxonlikni rivojlantirishning nazariy asoslari....	169
Toshpulatova Niyoxon Shavkatjon qizi	
Ko'p madaniyatli kompetensiyani rivojlantirish modelini amalga oshirishning tashkiliy va pedagogik mexanizmlari va kutilgan natijalari	174
Vasilyeva Elmira Raisovna	
The Specifics of the Formation of Systems Thinking in Technical Education, Methods and Means of Development.....	178
Yusupova Liliya Fanovna	
Individual yondashuv asosida ko'zi ojiz o'quvchilar uchun individual rivojlanish xaritasini ishlab chiqish metodikasi.....	183
Abdullayev Oybek Alisher o'g'li	

Yaqin masofalarga yugurishda o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish usullari.....	190
Abduqahhorov Nuriddin Xabibulloyevich	
Darslik yozish mas'uliyati.....	194
Ahmadova Mahbuba Shavkat qizi	
Mobil ta'lim texnologiyalari vositalari yordamida darslarni tashkil etish metodikasini takomillashtirish	198
Mamasoliyev Akmaljon Azizjon o'g'li	
Yengil atletika qisqa masofaga yugurish turini o'rgatishda bosqichma-bosqich tayyorlash metodikasi	202
Omonov Shohrux Orzimurot o'g'li	
Abdulla Avloniyning o'zbek tamaddunidagi o'rni xususida ba'zi mulohazalar	206
Tasbolatova Yeliza Yesey qizi	
The Relationship Between Students' Learning Motivation and Academic Procrastination.....	209
Odilbekov Mansurbek Maxmudjon ugli	
"Beg'uborlik ovozi" va o'zini namoyon etish makoni.....	215
Q. M. Ibadullayev	
Формирование лингвокультурологи-ческой компетенции иноязычных студентов в цифровой образовательной среде	219
Наталья Николаевна Розикова	

“BEG‘UBORLIK OVOZI” VA O‘ZINI NAMOYON ETISH MAKONI

Q. M. Ibadullayev

ChDPU pedagogika fakulteti, umumiy pedagogika kafedrası, professor

Annotatsiya: Maqolada bolalik davrining ichki dunyosi, uning beg‘uborligi va shaxs sifatida shakllanish jarayoni yoritiladi. Mazkur mavzuda bolalarning o‘z his-tuyg‘ularini ifodalashi, mustaqil fikrlashi hamda o‘zini anglash jarayonida katta yoshdagilarning roli tahlil qilinadi. Shuningdek, bolaga subyekt sifatida yondashish, uning qobiliyat va ehtiyojlarini inobatga olish orqali ijodiy va erkin rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish masalalari ko‘rib chiqiladi. Ushbu yondashuv bolalarning ichki “beg‘ubor ovozi”ni kattalar tomonidan eshitish va qo‘llab-quvvatlash ularning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini ta‘kidlaydi. Maqolada bolalar o‘zini namoyon etish makoni (NEM) hamda “yaqin rivojlanish zonasi” (YRZ) tushunchalari kiritiladi.

Kalit so‘zlar: bolalik, bolalar o‘zini namoyon etish makoni (NEM), yaqin rivojlanish zonasi (YRZ), subyektga yo‘naltirilgan yondashuv, ijodiy rivojlanish, maktabgacha ta‘lim, pedagogik qo‘llab-quvvatlash, bola ovozi, shaxs rivojlanishi.

Abstract: The article examines the inner world of childhood, its innocence, and the process of personality formation. In this context, it analyses children’s expression of their feelings, the development of independent thinking, and the role of adults in the process of children’s self-awareness. It also discusses the creation of conditions for children’s creative and free development through a subject-oriented approach that takes into account their abilities and needs. The article emphasises that listening to and supporting the child’s inner “voice of innocence” has a positive impact on the child’s personal development. The article also introduces two new concepts: the Children’s Space of Self-Expression (CSE) and the Zone of Proximal Development (ZPD).

Key words: childhood, Children’s Space of Self-Expression (CSE), Zone of Proximal Development (ZPD), subject-oriented approach, creative development, preschool education, pedagogical support, child’s voice, personality development.

Аннотация: В статье рассматриваются внутренний мир детства, его чистота и процесс становления личности. В данном контексте анализируются выражение детьми своих чувств, развитие самостоятельного мышления, а также роль взрослых в процессе самопознания ребенка. Кроме того, рассматриваются вопросы создания условий для творческого и свободного развития ребенка через субъектно-ориентированный подход, учитывающий его способности и потребности. Подчеркивается, что поддержка и “услышанность” внутреннего “голоса невинности” ребенка со стороны взрослых оказывает положительное влияние на его личностное развитие. В статье также вводятся новые понятия: пространство самовыражения ребенка (ПСР) и “зона ближайшего развития” (ЗБР).

Ключевые слова: детство, пространство самовыражения ребенка (ПСР), зона ближайшего развития (ЗБР), субъектно-ориентированный подход, творческое развитие, дошкольное образование, педагогическая поддержка, голос ребенка, развитие личности.

KIRISH

Hozirgi ilmiy qarashlarda yana bir nuqtai nazar mavjud. Unga ko‘ra, bola o‘z qobiliyatlari jihatidan kattalarga qaraganda ancha yuqori baholanadi. Bu holda bola ta‘lim jarayonining subyekti sifatida qaraladi, ya‘ni u o‘zlashtirilishi kerak bo‘lgan mazmunni o‘zi belgilaydi va vaqtni nazorat qiladi. Ushbu nuqtai nazarga amal qiluvchi tadqiqotchilar kattalarning bolalar faoliyati jarayoniga aralashuvini maqsadga muvofiq emas, deb hisoblaydilar.

Katta yoshdagilar bolaga tayyor andozalar yoki yechimlarni majburlab singdirmasdan, uning mustaqil faoliyatini imkon qadar keng rivojlantirish uchun boy predmetli-makonli (Predmetli – bolaga ta‘sir qiladigan buyumlar, o‘yinchoqlar, kitoblar, didaktik materiallar, mebellar va boshqa vositalar. Makonli – bu buyumlarning joylashuvi, xonaning tuzilishi, faoliyat zonalari hamda harakat qilish uchun yaratilgan sharoit) muhitni yaratib berishlari lozim.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bu g'oya "beg'uborlik ovozi" tushunchasida ifodalangan. Bolaning ovozga ega ekanligi tushunchasi asosan BMTning Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasiga asoslangan. "Beg'uborlik ovozi" ko'pincha kattalar tomonidan tashkil etilgan jarayonlarga zid ravishda namoyon bo'ladi. Biroq ko'plab o'qituvchilar o'z vazifalarini bolaning ovozini kattalar tomonidan taklif etiladigan, madaniy me'yorlar va kutilayotgan natijalarga mos keladigan tizimlarga uyg'un tarzda integratsiya qilish deb biladilar. Shunday qilib, Alasuutari (2014) ta'kidlashicha, zamonaviy, aqlan yetuk bola o'z nuqtai nazarini bildirish va uni qiziqtirgan masalalar bo'yicha muhokamalarda ishtirok etish huquqiga ega deb tushuniladi.

Biroq tadqiqotlar va kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilar ko'pincha bolalarning qiziqishlariga yetarlicha e'tibor bermaydilar (Alasuutari, 2014). Qisman, biz bu tendensiyani o'qituvchilarning "beg'uborlik ovozi" bilan o'zaro aloqada bo'lish maqsadlari haqidagi noaniqlik bilan bog'laymiz. Shunga o'xshash ma'lumotlar J. Sargeant va J. Gillett-Swanning (Sargeant, Gillett-Swan, 2015) tadqiqotida ham olingan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Zamonaviy maktabgacha ta'lim bolalar tashabbusini qo'llab-quvvatlaydigan bolaga yo'naltirilgan yondashuvni kuchaytirish yo'nalishi bo'yicha rivojlanmoqda. Ushbu bolaga yo'naltirilgan yondashuv amalda qanday qo'llanilishi haqida so'ralganda, bolalarga tanlov imkoniyatini berish eng ko'p uchraydigan javoblardan biridir. Darhaqiqat, masalan, Qo'shma Shtatlardagi maktabgacha ta'limda bolalarga har kuni tanlash uchun ko'plab imkoniyatlar taqdim etiladi. Biroq kattalar bolani o'rab turgan tanlovlarni nazorat qiladilar (Canella, 1997). Ushbu yondashuv tarafdorlari o'z pozitsiyalarini maktabgacha ta'lim muhitida yaratilgan imkoniyatlar asosida belgilaydilar. Ular subyektni rivojlantiruvchi muhit tushunchasini kiritadilar. Bu tushuncha, bir tomondan, bolalarga ularning faoliyati uchun yaratilgan imkoniyatlar tizimi, ikkinchi tomondan esa kattalar va bola o'rtasidagi pedagogik o'zaro ta'sirning tabiati sifatida talqin qilinishi mumkin.

Obyekt muhiti va yaqin rivojlanish zonasi o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish muhimdir. Agar muhit moddiy obyektlar tomonidan belgilangan imkoniyatlar tizimi sifatida qaralsa, u nafaqat madaniyat, balki bolaning o'zi tomonidan ham belgilanadigan turli foydalanish usullariga imkon berishi kerak. Boshqacha qilib aytganda, bola unga taqdim etilgan obyektlardan o'z xohishiga ko'ra hamda taklif qilingan obyektlardan foydalanadi. Bu ijodiy jarayonni tashkil etish nuqtai nazaridan o'z mantig'iga ega. Gap shundaki, har qanday obyekt madaniyat tomonidan belgilangan standart foydalanish usuliga va noan'anaviy foydalanishga imkon beradigan ko'plab yashirin xususiyatlarga ega. Bunday noan'anaviy xususiyatlarni izlash qisman ijodkorlik hodisasini tavsiflaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Predmetli-makon muhiti ikki tomonlama ahamiyatga ega: bir tomondan, u muayyan standartlar majmuasi sifatida namoyon bo'ladi, ikkinchi tomondan esa bolaga kattalar tomonidan bosim o'tkazilmagan holda ushbu standartlar bilan o'z xohishiga ko'ra faoliyat yuritish imkonini beradi. Bu esa yangi imkoniyatlarni ochib, bolalarning ijodiy yo'ldan borishiga sharoit yaratadi. Shu nuqtai nazardan ayrim mualliflarning kattalarning bolalar o'yiniga munosabatdagi roli haqidagi qarashlari e'tiborga loyiqdir. Masalan, E. Singerning fikricha, kattalar bolalar o'yiniga aralashmasliklari kerak (Singer, 2015). Bu yerda bir muhim izoh berish zarur. Har qanday ijod – bu yangi narsani yaratish jarayoni, ya'ni aynan yangi mahsulotni vujudga keltirishdir. Bunda mahsulotning qadri va ahamiyati uning qanchalik talab etilishiga bog'liq bo'ladi. Agar yaratilgan mahsulot talabga ega bo'lsa, uni yaratgan bola atrofdagilar va o'z nazarida ham e'tirof etiladi. Bu esa bola shaxsining shakllanishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Bolada ijodiy, ya'ni yangi mahsulot yaratish imkoniyati bormi? Bu imkoniyat qanday omillar hisobiga yuzaga keladi? Bu yerda biz imkoniyatlar makoni tushunchasini tahlil qilish va uni Lev Vygotskiy tomonidan ilgari surilgan "yaqin rivojlanish zonasi" tushunchasi bilan o'zaro bog'lash muammosiga duch kelamiz.

Gap shundaki, yaqin rivojlanish zonasi kattalar tomonidan belgilanadi, bunda bola yetaklanuvchi hisoblanadi, vaziyatning o'zi esa, yuqorida ta'kidlanganidek, reproduktiv xususiyatga ega bo'ladi. Imkoniyatlar makonida esa bola tashabbuskor sifatida namoyon bo'ladi. Bu yerda "bola ovozi", ya'ni uning fikri va tashabbusi yaqqol namoyon bo'ladi. Biroq bolaning dunyoni o'zicha idrok etishi natijasida yaratiladigan ijodiy mahsulot uning mavjud amaliy ko'nikmalari hamda boshqaruv (regulyativ) funksiyalarining rivojlanish darajasi bilan ancha cheklanadi. Bolaning atrofidagi muhitda mavjud bo'lmagan, ya'ni yangi ijodiy mahsulotni qanday yaratish mumkin? Bu, bir tomondan, tanish obyektlarning yangi xususiyatlarini kashf etish hisobiga, ikkinchi tomondan esa predmetli-makon muhitiga tashqaridan yangi obyektlarni kiritish orqali amalga oshirilishi mumkin. Bizning fikrimizcha, predmetli-makon muhitining o'zi bolalar tashabbusi va uning ro'yobga chiqishini kafolatlamaydi; aksincha, bunday tashabbusning yuzaga kelishi va amalga oshirilishini katta yoshdagi inson, ya'ni pedagog

yoki ota-ona ta'minlaydi. Biz yangi bir atamani ilgari suramiz – bolalar o'zini namoyon etish makoni (NEM), bu “yaqin rivojlanish zonasi” (YRZ) tushunchasiga qarama-qarshi hisoblanadi. Agar yaqin rivojlanish zonasida (YRZ) bola kattaga ergashib, uning faoliyatini takrorlasa, bolalar o'zini namoyon etish makonida (NEM) esa katta yoshdagi inson bolaga ergashadi va uning faolligini qo'llab-quvvatlaydi. Yaqin rivojlanish zonasida natija sifatida allaqachon ma'lum bo'lgan namunani o'zlashtirish yuz bersa, bolalar o'zini namoyon etish makonida madaniy me'yorlarga hali kiritilmagan yangi mahsulot yaratiladi. Bundan tashqari, yaqin rivojlanish zonasida bola madaniyatning o'tmishdagi tajribalarini o'zlashtiradi, bolalar o'zini namoyon etish makonida esa uning rivojlanishi kelajak madaniyatini yaratish hisobiga amalga oshadi. Aslida, biz rivojlanishning ikki yo'lga duch kelamiz: YRZda – o'tmishga tayanuvchi rivojlanish, NEMda esa – kelajakka yo'naltirilgan rivojlanish.

Bolalar o'zini namoyon etish makoni (NEM) predmetli-makon muhiti bilan cheklanib qolmaydi, balki bolaning faoliyati natijadorligi, ya'ni uning muallif sifatida yangi mahsulot yaratishi bilan belgilanadi. Biz shuni ta'kidlaymizki, NEM bolalikning alohida qismi bo'lib, u bolaga ijtimoiy makonda, ijtimoiy munosabatlar tizimida o'zini o'zi ro'yobga chiqarish imkonini beradi. Muhim jihati shundaki, kattalarning roli faqat eng xilma-xil muhitni yaratish yoki “beg'uborlik ovozi eshitish” bilan cheklanmaydi, balki bola o'z g'oyalari, niyatlari va kechinmalarini amalga oshirish jarayonini ta'minlashdan iboratdir. Gap shundaki, bu ovoz shunchaki eshutilishi emas, balki bolaning g'oyasiga aylantirilishi, uni amalga oshirishga yo'naltirilishi va yakuniy mahsulot shaklida ifodalinishi kerak. Bunday holatda, nisbatan boy bo'lmagan muhitga ega maktabgacha ta'lim muassasasi ham bolalar o'zini namoyon etish makoni ta'minlangan bo'lsa, ta'limiy jihatdan boy muhitga ega bo'lgan bog'chadan ko'ra samaraliroq bo'lishi mumkin.

XULOSA

Shu munosabat bilan maktabgacha ta'lim oldida mutlaqo yangi vazifalar yuzaga keladi. “Ilk qadam” dasturiga muvofiq pedagoglar bolani madaniyat mavjudoti sifatida hisobga olishlari kerak, ya'ni u jamiyatga mos keladigan madaniy me'yorlarni o'zlashtiradi. Shu sababli yaqin rivojlanish zonasi (YRZ) doirasida kechadigan va ideal shakllarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar tizimidan voz kechish mumkin emas. Biroq faqat shu bilan cheklanib bo'lmaydi, aks holda ta'lim jarayoni bolaning qiziqishlarini e'tibordan chetda qoldiradi. Shu sababli pedagog oldida turgan ikkinchi vazifa – bolaga o'z g'oyalari amalga oshirishi uchun alohida makon yaratish orqali uning o'zini namoyon etishini ta'minlashdir. Bu makonda bola yangi mahsulotlar yaratadi, kattalar esa uni qo'llab-quvvatlaydi. Xuddi shu vazifalar oilaviy tarbiya jarayonida ham dolzarbdir. Oilaning vazifasi bolaga o'z g'oyalari ro'yobga chiqarishi mumkin bo'lgan bolalar o'zini namoyon etish makonini yaratib berishdan iborat. Masalan, bolalarning oilaviy muammolar muhokamasida ovoz berish huquqi bilan ishtirok etishi ularning axloqiy ong darajasini oshiradi. Bu esa o'zini namoyon etish makonini qo'llab-quvvatlash muhimligini ko'rsatadi (Walker, Taylor, 1991). Maktabgacha yoshdagi bolalarning loyihaviy faoliyati esa bolalar o'zini namoyon etish makonini tashkil etishning muhim variantlaridan biri hisoblanadi (Veraksa N. Ye., Veraksa A. N., 2015).

Bu mavzu bo'yicha mavjud ma'lumotlar bolalarning o'zini o'zi anglashi uchun makonni erta bolalikdan boshlab rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Ushbu mahsulotlarga bola tomonidan umumiy muhokama uchun taklif qilingan g'oyalar hamda bolaning niyatlarini o'zida mujassam etgan va mustaqil ravishda yoki kattalar yordamida amalga oshirilgan ijodiy ishlari kirishi mumkin. Ikki makon – yaqin rivojlanish zonasi (YRZ) va bolalar o'zini namoyon etish makoni (NEM) o'rtasidagi farq bizga har birining o'ziga xos muloqot turiga egaligini muhokama qilish imkonini beradi. YRZ doirasida kattalar va bola o'rtasidagi muloqot asosan bolaning ideal shaklni o'zlashtirishiga qaratilgan bo'lib, ko'proq ko'rsatmalar berish orqali amalga oshiriladi. Ushbu turdagi muloqotning maqsadi bolaning kattalar ko'rsatmalarini tushunishi hamda ilmiy bilimlar tizimining asosini tashkil etuvchi tarkibiy munosabatlar mantig'iga bo'ysunishidir. Bolaning o'zini namoyon etish makonida esa kattalar va bola o'rtasida boshqa turdagi muloqot hamda o'zaro ta'sir talab etiladi. Bunday holatda katta yoshdagilar bolaning fikr va istaklarini diqqat bilan tinglashi, uning niyatini tushunishi hamda nafaqat ushbu niyatni amalga oshirishiga yordam berishi, balki uni qo'llab-quvvatlashi va jamiyatda ahamiyatli bo'lishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishi kerak. Bizning fikrimizcha, o'zini namoyon etish makonini shakllantirish yangi ta'limiy amaliyotlarni izlash bilan chambarchas bog'liqdir (Formosinho, Figueiredo, 2014).

Mashg'ulotlar jarayonida yaqin rivojlanish zonasini saqlab qolish hamda bolaning o'zini namoyon etish makonini shakllantirish bilan bog'liq ushbu yondashuv “Ilk qadam” dasturining rivojlanishidagi asosiy yo'nalishni tavsiflaydi. Shunday qilib, aytishimiz mumkinki, “Ilk qadam” dasturida taqdim etilgan bolalik davridagi rivojlanish nafaqat predmetli-rivojlantiruvchi muhitning mavjudligi bilan, balki bolaning ikki makonda – yaqin rivojlanish zonasi va bolalar o'zini namoyon etish makonida faoliyat yuritish imkoniyati bilan tavsiflanadi. Ya'ni bu, bir tomondan, o'tmish madaniyatini o'zlashtirishni, ikkinchi tomondan esa kelajak madaniyatini yaratishda ishtirok etishni anglatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Alasuutari, M., Markström, A.-M., & Vallberg-Roth, A.-C. (2014). *Assessment and Documentation in Early Childhood Education*. New York: Routledge.
2. Sargeant, J., & Gillett-Swan, J. K. (2015). Empowering the disempowered through voice-inclusive practice: Children's views on adult-centric educational provision. *European Educational Research Journal*, 14(2), 177–191.
3. Cannella, G. S. (1997). *Deconstructing Early Childhood Education: Social Justice and Revolution*. New York: Peter Lang.
4. Singer, E. (2015). Play and playfulness in early childhood education and care. *Psychology in Russia: State of the Art*, 8(2), 27–35.
5. Formosinho, J., & Figueiredo, I. (2014). Promoting equity in an early years context: The role of participatory educational teams. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(3), 397–411.
6. Q. Ibadullayev, M. Temirova. Bola rivojida tarbiya madaniyatining roli va ahamiyati. *Kasb-hunar ta'limi ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal*. Toshkent, 2023, 6-son, 26–29-betlar.
7. К. Ибадуллаев. Воспитание – это искусство и педагогическое творчество. Наука и практика дошкольного образования. Сборник статей научно-практической конференции. Узбекистан, 26–27-апреля 2022 г. С. 29.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(7)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.